

Raktiniai inkliuzinio švietimo kokybės plėtros principai

Rekomendacijos politikams

Raktiniai inkluzinio švietimo kokybės plėtros principai

Rekomendacijos politikams

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Šio raporto leidybą rėmė Europos Komisijos Švietimo ir kultūros generalinis direktoratas:

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm

Šį dokumentą rengė:

Lucie Bauer, Agentūros atstovų tarybos narė, Austria

Zuzana Kaprova, Agentūros atstovų tarybos narė, Čekija

Maria Michaelidou, Agentūros atstovų tarybos narė, Graikija

Christine Pluhar, Agentūros atstovų tarybos narė, Vokietija

Redagavo: Amanda Watkins, Agentūros darbuotoja

Dokumento ištraukomis galima naudotis tik nurodžius šaltinį. Jis turėtų būti įvardijamas taip: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, 2009. *Raktiniai inkluzinio švietimo kokybės plėtros principai – Rekomendacijos politikams*, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra

Raporto skaitmeninė versija parengta 21 kalba siekiant užtikrinti kuo didesnę informacijos prieinamumą. Elektroninę versiją galima rasti Agentūros interneto svetainėje: <http://www.european-agency.org/publications/ereports>

Ši ataskaita parengta iš anglų kalbos į lietuvių kalbą išvertus ataskaitą, parengtą Agentūros šalių narių.

Viršelyje: piešinys, kurį nupiešė Daniela Demeterová, Čekija

ISBN (Spausdinta): 978-87-92387-91-2 ISBN (Elektroninė): 978-87-7110-014-3

© **Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra 2009**

Sekretoriatas
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark (Danija)
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Bruselio būstinė
3 Avenue Palmerston
BE-1000 Brussels Belgium (Belgija)
Tel: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

TURINYS

IŽANGINIS ŽODIS	5
1. ĮVADAS	7
2. EUROPINĖ IR TARPTAUTINĖ INKLIUZINIO ŠVIETIMO SAMPRATA	11
2.1 Esminiai Europinio lygmens dokumentuose apibrėžti principai	11
2.2 Esminiai tarptautinio lygmens dokumentuose apibrėžti principai	12
3. RAKTINIAI INKLIUZINIO ŠVIETIMO KOKYBĖS PLĖTROS PRINCIPAI	15
<i>Dalyvavimo plėtojimas siekiant padidinti švietimo prieinamumą visiems mokiniams</i>	15
<i>Visų mokytojų parengimas dirbti inkliuzinėje švietimo sistemoje</i>	17
<i>Organizacijos kultūra ir etika, skatinančios inkliuzinio ugdymo plėtrą</i>	18
<i>Pagalbos sistemos, skatinančios inkliuzinio ugdymo plėtrą</i>	19
<i>Lanksti švietimo aprūpinimo sistema, skatinanti inkliuzinio ugdymo plėtrą</i>	20
<i>Politika, kuri skatina inkliuzinio švietimo plėtrą</i>	21
<i>Teisėkūra, skatinanti inkliuzinio švietimo plėtrą</i>	22
Baigiamieji komentarai	23
4. DAUGIAU INFORMACIJOS	25
4.1 Agentūros publikacijos.....	25
4.2 Kiti šaltiniai.....	26

ĮŽANGINIS ŽODIS

Pirmąją *Raktinių principų* serijos leidinį Agentūra parengė ir išleido 2003 m. Jis vadinosi „Raktiniai specialiųjų poreikių asmenų ugdymo principai – Rekomendacijos politikos formuotojams“ ir atspindėjo Agentūros veiklas iki 2003 metų įžvalgas.

Kaip ir ankstesnį dokumentą, taip ir šį parengė švietimo politikos formuotojai, siekdami pasidalinti su kolegomis Europoje Agentūros teminių projektų metu įgyta patirtimi apie įvairių specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) turinčių mokinių ugdymo organizavimą bendrojo lavinimo sistemoje. Šis leidinys parengtas apžvelgus Agentūros veiklas nuo 2003 m. ir išnagrinėjus šias publikacijas:

- Specialusis ugdymas Europoje 2003 m. (2003);
- Specialusis ugdymas Europoje: teminė publikacija (tomas 1, 2003 ir tomas 2, 2006);
- Inkluzinis ugdymas ir veikla klasėje vidurinėje mokykloje (2005);
- Jaunuolių požiūris į specialųjį ugdymą – Sąskrydžio, vykusio Europos Parlamente, išdavos (2005);
- Ankstyvoji intervencija vaikystėje (2005);
- Individualūs perėjimo planai (2006);
- Mokinių specialiųjų poreikių, pasiekimų ir pažangos vertinimas inkluzinėje aplinkoje (2007 ir 2009);
- Jaunuolių balsai: Lygių galimybių švietime užtikrinimas (2008);
- Rodiklių rengimas – inkluzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti (2009);
- Daugiakultūrinė įvairovė ir specialiųjų poreikių mokinių ugdymas (2009).

Visi šie leidiniai išleisti 21 kalba, o parsisiųsti jų skaitmeninę versiją galima iš Agentūros tinklalapio: <http://www.european-agency.org/publications>

Tikimasi, kad ir šios Agentūros parengtos rekomendacijos bus naudingos Europos politikams, nes atspindi įvairiapusę inkluzinio ugdymo plėtros patirtį.

Cor Meijer

Direktorius: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra

1. ĮVADAS

Šios ataskaitos publikavimo tikslas, kaip ir prieš tai išleistų serijoje *Raktiniai principai*, pristatyti skaitytojui rekomendacijas švietimo politikos formavimo klausimais, pasidalinti teigiama įvairių specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) turinčių mokinių ugdymo bendroje švietimo sistemoje organizavimo patirtimi. Pateikiamos rekomendacijos atspindi inkluzinio švietimo plėtros ir mokyklos visiems principus. Visose Europos valstybėse pripažįstama, kad inkluzinis švietimas – kaip apibrėžta Liuksemburgo Chartijoje (1996) *Mokykla visiems* – yra svarbus pagrindas, siekiant užtikrinti lygias galimybes įvairių SUP turintiems mokiniams įvairiais jų gyvenimo tarpsniais (ugdymo, profesinio mokymo, įdarbinimo ir socialiniame gyvenime). Pagrindiniu pirmosios publikacijos iš serijos *Raktiniai principai* teiginiu buvo remtasi rengiant pastarąją serijos publikaciją: „*Inkluzinis ugdymas įmanomas, jeigu švietimo sistema yra lanksti ir atliepanti mokinių ugdymosi poreikių įvairovę, o dažnai ir jų kompleksiskumą*“ (p. 4).

Ši publikacija skirta visų pirma švietimo politikos formuotojams. Tačiau akivaizdu, kad netgi dar svarbiau, nei tai buvo ankstesniais laikais, kad rekomendacijose yra išdėstyti raktiniai inkluzinio švietimo plėtros principai tiek bendrojo lavinimo, tiek SUP mokinių ugdymo politiką formuojantiems pareigūnams, siekiant maksimalios šios publikacijos naudos. Pripažįstama, kad būtina plėtoti diskusiją tarp formuojančiųjų bendrojo lavinimo švietimo politiką įvairiose švietimo pakopose ir etapuose, siekiant geresnio aprūpinimo švietimo paslaugomis. Pateikiamos rekomendacijos paremtos Agentūros 2003–2009 m. vykdytų projektų įžvalgomis apie tai, kokių veiksmų politikai turėtų imtis, norėdami paskatinti inkluzinio švietimo plėtrą. (Išsami informacija apie Agentūros veiklą pateikta 4 skyriuje: Daugiau informacijos).

Šis darbas buvo atliktas daugelio teminių projektų metu, dažniausiai dalyvaujant visoms Agentūros šalims narėms¹.

¹ 2009 m. Agentūros narės yra šios valstybės: Airija, Austrija, Belgija (flamandų ir prancūzakalbių bendruomenės), Čekija, Danija, Estija, Graikija, Islandija, Ispanija, Italija, Jungtinė Karalystė (Anglija, Šiaurės Airija, Škotija, Velsas), Kipras, Latvija, Lenkija, Lietuva, Liuksemburgas, Malta, Norvegija, Olandija, Portugalija, Prancūzija, Slovėnija, Suomija, Švedija, Šveicarija, Vengrija, Vokietija.

Agentūros projektų tematiką apibrėžia šalių narių švietimo ministerijų deleguoti pareigūnai, nes būtent jie aptaria ir išskiria prioritetines sritis, į kurias reikėtų gilintis. Projektų vykdymas remiasi įvairia metodologija (informacija renkama struktūruotų klausimynų pagalba, atliekama literatūros šaltinių analizė, o taip pat deleguoti ekspertai gyvai keičiasi informacija), o jų metu gaunami įvairūs rezultatai (spausdintos publikacijos, ataskaitos ir kita medžiaga skaitmeninėse laikmenose).

Visi teminiai projektai, kurių duomenimis naudotasi rengiant šią publikaciją, nagrinėjo skirtingus mokinių inkluzijos ir pagalbos jiems aspektus mokinių gyvenamojoje vietoje. Nors Agentūros turimi duomenys daugiausia iliustruoja mokinių padėtį privalomojo švietimo sistemoje, inkluzinio švietimo plėtros principai akcentuoja mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo būtinybę ir kaip aukščiausią tikslą – socialinę asmenų, turinčių SUP, inkluziją. Reikia pažymėti, kad 2003 m. atlikus šalių švietimo būklės analizę, nustatyta, kad nacionalinis šalių švietimo kontekstas, susijęs su inkluzinio ugdymo plėtros galimybėmis, skiriasi, kad: „*Visos valstybės yra ... skirtinguose kelionės link inkluzijos etapuose*“ (Watkins, 2007, psl. 16).

Kaip ir 2003 m., mokinių, priskirtų prie turinčių SUP, privalomojo mokymosi pakopoje skiriasi ir įvairiose valstybėse svyruoja nuo 1% iki 19%. Mokinių, turinčių SUP ir besimokančių specialiosiose mokyklose ir klasėse taip pat ženkliai skiriasi, nes kai kuriose šalyse tokių mokinių esama 1% nuo visos mokinių populiacijos, o kitose – daugiau nei 5% (2009). Taip pat akivaizdu, kad šiuos svyravimus lemia ne realus mokinių, turinčių SUP, skaičius, o priskyrimo prie SUP turinčiųjų procedūrų, finansavimo modelių, pagalbos teikimo sistemų ypatumai ir skirtybės.

Kaip ir 2003 m. valstybėse vyrauja labai skirtingi švietimo aprūpinimo ir pagalbos SUP turintiems mokiniams modeliai. Galima būtų išskirti modelius, kuriais siekiama visiškos inkluzijos į bendrąją švietimo sistemą; ugdymosi aplinkos, atitinkančios mokinių įvairovę ir įvairius ugdymosi poreikius, kūrimo būdus; ir modelį, kai siekiama aiškiai apibrėžti ir atskirti dvi sistemas – bendrąją ir specialiąją. Tačiau galima taip pat pastebėti, kad: „*inkluzinio švietimo koncepcijos, į inkluzinio švietimo plėtrą nukreipta politika ir ugdymo praktika išgyvena pokyčius ir nuolat kinta visose šalyse*“ (ibid).

Nepaisant šių skirtumų, tikrai yra įmanoma apibrėžti raktinius inkluzinio švietimo plėtros principus, dėl kurių susitarta tarp

Agentūros narių pastaraisiais metais vykdytų teminių Agentūros projektų metu, apie tai rašoma 3 skyriuje.

Pateikiami principai remiasi platesne inkluzinio ugdymo samprata, kai kalbama ne tik apie turinčiuosius SUP, bet apie žymiai skaitlingesnę grupę mokinių, kuriuos įprastos švietimo sistemos linkusios atmesti, atskirti nuo kitų. Vadovaujantis šia samprata, pripažįstama, kad kokybiškas SUP turinčiųjų ugdymas bendrojoje švietimo sistemoje reiškia kokybišką visų mokinių ugdymą.

Ši plačiau inkluziją traktuojanti koncepcija reiškia geresnių sąlygų sudarymą visiems mokiniams kokybiškai ir veiksmingai ugdytis atsispindi naujoje serijos publikacijoje: *Raktiniai inkluzinio švietimo kokybės plėtros principai*.

Ši inkluzinio švietimo koncepcija taip pat aiškiai apibrėžta tarptautiniuose dokumentuose, ataskaitose ir rekomendacijose – šie dokumentai apžvelgiami sekančiame skyriuje ir tampa įvadu į įrodymais grįstą Agentūros parengtų raktinių principų analizę.

2. EUROPINĖ IR TARPTAUTINĖ INKLIUZINIO ŠVIETIMO SAMPRATA

Europos Sąjungos ir tarptautiniame lygmenyse esama įvairių konvencijų, deklaracijų, dekretų ir rezoliucijų neįgalumo, inkliuzijos ir specialiojo ugdymo klausimais, ir visi šie dokumentai skirti nacionalinės politikos formuotojams, nes juose pateikiama konkrečių rekomendacijų dėl minėtų sričių tobulinimo². Šiais dokumentais savo darbe taip pat vadovaujasi ir Agentūra. Agentūra, rengdama skaitytojui pateikiamą publikaciją, rėmėsi naujausių ir pagrindinių tarptautinių ir Europinių dokumentų nuostatomis.

2.1 Esminiai Europinio lygmens dokumentuose apibrėžti principai

Europos lygmenyje esama nemažo skaičiaus dokumentų, kuriuose apžvelgiami ES šalyse keliami uždaviniai, siekiant pagerinti pagalbos specialiųjų poreikių mokiniams teikimą. Juose taip pat numatyta tam tikra ES šalių atsakomybė, įgyvendinant priemones, siejamas su nustatytais prioritetais, dėl kurių buvo susitarta. Dauguma šių nuostatų susijusios su ES Tarybos nubrėžtais prioritetais bendrojoje švietimo sistemoje – pvz. Švietimo Tarybos ataskaita Europos Tarybai *Konkretūs ateities uždaviniai švietimo ir lavinimo sistemoms* (2001) ir Europos Komisijos pranešimas *Gairės Lisabonos strategijos įgyvendinimo rodikliams švietimo ir profesinio mokymo srityje stebėti* (2007).

Be to, yra nemažai strateginių dokumentų, kuriuose tiesiogiai kalbama apie mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių ir būtinybę juos įtraukti į bendrąją švietimo sistemą. Verta paminėti 1990 m. Švietimo ministrų tarybos rezoliuciją *Neįgalių vaikų ir jaunuolių integracija į bendrąją švietimo sistemą*. Po to sekė ES šalių ratifikuotas dokumentas – Jungtinių Tautų *Lygių galimybių neįgaliesiems užtikrinimo taisyklės* (1993).

Vėliau, 1996 m., Europos Taryba išleido *Rezoliuciją dėl neįgalių žmonių teisių*, o Europos Komisija parengė ir išleido Komunikatą (kreipimąsi į Tarybą imtis veiksmų) dėl *Lygių galimybių neįgaliesiems užtikrinimo*). 2001 m. pasirodė Europos Parlamento rezoliucija *Už*

² 4 skyriuje pateikiama išsami informacija apie visus minimus dokumentus.

Europą, kurioje nėra kliūčių neįgaliems žmonėms. 2003 m. po Europos Parlamento rezoliucijos *Dėl Jungtinių Tautų teisiškai įpareigojančio dokumento siekiant plėtoti ir apsaugoti neįgaliųjų teises ir orumą*, Tarybos Rezoliucija (2003) *Neįgaliųjų įdarbinimo ir socialinės integracijos skatinimas*, o taip pat Tarybos Rezoliucija (2003) *Lygių galimybių švietime užtikrinimas neįgaliems mokiniams ir studentams*. Šie pastarieji dokumentai laikomi svarbiausiais ES lygmenyje, jais vadovaujasi valstybės formuodamos specialiųjų poreikių asmenų švietimo politiką.

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, požiūris į švietimą atsispindi dokumente *Lisabonos Deklaracija: Jaunuolių požiūris į inkluzinę švietimo sistemą* (2007), kuriame pateikiama daug siūlymų, dėl kurių vidurinėse, profesinėse ir aukštosiose mokyklose besimokantys iš 29 šalių atvykę delegatai susitarė sąskrydžio metu. Jaunuoliai deklaracijoje teigė: „*Inkluzinis ugdymas turi daug privalumų ... mes įgyjame daugiau socialinių įgūdžių ir patirties ... Inkluzinis ugdymas yra abipusiai naudingas kiekvienam iš mūsų ir visiems.*“

2007 m. Švietimo ministrų Europos taryba specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių asmenų ugdymą priskyrė prie 16 prioritetinių uždavinių, kuriuos reikėtų spręsti vadovaujantis Lisabonos siekiniais laikotarpiui iki 2010 m. (Europos komisija, 2007). Europos Sąjungos dokumente, kuriame kalbama apie šalims švietimo srityje keliamus uždavinius 2020 m., specialiųjų poreikių mokinių ugdymas taip pat yra išskiriama kaip prioritetinė sritis (2009).

2.2 Esminiai tarptautinio lygmens dokumentuose apibrėžti principai

Tarptautiniu lygmeniu raktiniai dokumentai, apibrėžiantys inkluzinį švietimą yra UNESCO *Inkluzinio švietimo politikos gairės* (2009), kurių ištakos buvo *Visuotinė žmogaus teisių deklaracija* (1948), o po to sekusi *Konvencija prieš diskriminaciją švietime* (1960), *Vaiko teisių konvencija* (1989), *Kultūrinės įvairovės ir plėtros konvencija* (2005). Naujausiu tokio tipo dokumentu laikoma *Neįgaliųjų teisių konvencija* (2006), ypač jos 24 str., nes yra esminis ir apibrėžiantis inkluzinį švietimą. Pažymima, kad šis ir kiti dokumentai: „... *apibrėžia esmines sritis, kurias reikia tobulinti, siekiant užtikrinti švietimo prieinamumą, teisę į kokybišką išsilavinimą ir tinkamą, nežeidžiančią neįgaliųjų orumo, ugdymosi aplinką*“ (psl.10).

Dauguma Europos valstybių pasirašė minėtą konvenciją ir ketinimų protokolą ir šiuo metu yra pakeliui į konvencijos ir protokolo ratifikavimą.³

Visos Europos valstybės yra ratifikavusios UNESCO *Salamankos deklaraciją ir Veiksmų planą specialiajam ugdymui tobulinti* (1994). Ši kolektyvinė deklaracija yra pagrindinis atspirties taškas turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių asmenų ugdymui gerinti – ir išlieka vienu svarbiausių elementų daugelio valstybių švietimo politikos koncepcijose. Visos Europos valstybės sutinka, kad nuostatos, apibrėžtos Salamankos deklaracijoje, apima visą švietimo sistemą – o ne tik sritis, tiesiogiai susijusias su specialiųjų poreikių asmenų ugdymu. Deklaracijos principai susiję su lygių galimybių užtikrinimo galimybėmis, t. y. švietimo prieinamumu, pagarba poreikių įvairovei ir individualioms skirtybėms, švietimo kokybės užtikrinimu visiems, remiantis asmens stiprybėmis, o ne silpnybėmis.

48 tarptautinės konferencijos švietimo klausimais (ICE) (2008), pavadintos *Inkliuzinis švietimas: ateities kryptis*, išvadose ir rekomendacijose įvardyta daug svarbių nuostatų:

- Politikai turėtų pripažinti, kad: *„inkliuzinis švietimas yra nuolat besivystantis procesas, kurio tikslas užtikrinti kokybišką švietimą visiems“*;
- Švietimo politika ir aprūpinimo sistema turėtų: skatinti tokį mokyklų bendruomenių kultūros vystymąsi ir aplinkos kūrimą, *„kurie atsižvelgia į vaikų poreikius, imlūs ugdymo veiksmingumo didinimo strategijoms ir siekia visų vaikų inkluzijos“* (UNESCO, 2008).

UNESCO Politikos gairėse (2009) teigiama, kad: *„Inkliuzinis švietimas yra procesas, kurio metu stiprinama švietimo sistemos galimybė pasiekti visus mokinius ... „Inkliuzinė“ švietimo sistema bus sukurta tik tuomet, jeigu eilinės mokyklos taps labiau inkluzinės – kitais žodžiais tariant, jos geriau, veiksmingiau ugdys visus vietos bendruomenės vaikus“* (psl. 8).

Toliau šiame dokumente teigiama: *„todėl inkluzija laikoma procesu, kurio metu atsižvelgiama į visų vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų poreikių įvairovę, vis labiau juos įtraukiant į ugdymąsi, kultūrinį ir*

³ Atnaujinta informacija:

<http://www.un.org/disabilities/countries.asp?navid=17&pid=16>

bendruomenės gyvenimą, mažinant ir išgyvendinant atskirtį švietimo sistemoje ... Skatinti inkluziją – tai plėtoti šiai temai skirtas diskusijas, teigiamas visuomenės nuostatas, tobulinti švietimo ir socialines paslaugas, reikalingas sprendžiant naujus švietimui ir jo valdymo struktūroms keliamus uždavinius. Visa tai susiję su išteklių tiekimo, ugdymo proceso ir aplinkos pritaikymo pagerinimu paties mokinio ugdymosi aplinkos ir visos pagalbos sistemos lygmenyse“ (UNESCO, 2009, psl. 7–9).

Politikos gairėse aptartos šios rekomendacijos dėl inkluzinio švietimo plėtros:

- Inkluzija ir kokybė yra tarpusavyje susiję;
- Prieinamumas ir kokybė yra susiję ir papildantys vienas kitą;
- Kokybė and teisingumas yra esminiai inkluzinio švietimo užtikrinimo veiksniai.

Šiomis nuostatomis yra pagrįsti raktiniai principai, kuriais vadovaujamosi įgyvendinant Agentūros teminius projektus ir kurie yra nagrinėjami sekančiame skyriuje.

3. RAKTINIAI INKLIUZINIO ŠVIETIMO KOKYBĖS PLĖTROS PRINCIPAI

Šiame skyriuje bus išsamiai nagrinėjami principai ir su jais susiję aspektai, kurie, kaip rodo Agentūros vykdytų projektų rezultatai, yra lemiami, siekiant užtikrinti kiekvieno mokinio, turinčio specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP), inkliuzinio švietimo kokybę bendrojoje švietimo sistemoje. Jie varijuoja nuo nacionalinės teisėkūros iki mokyklos lygmens, ir į kiekvieną turėtų būti atsižvelgta, kuriant politiką, skatinančią inkliuzinio švietimo kokybę.

Nors daugumoje Agentūros parengtų dokumentų buvo kalbama apie šiuos principus, taikytinus privalomojo mokymosi periodui, teigiama kad jie tinka visiems mokymosi visą gyvenimą pakopoms ir periodams.

Atlikus Agentūros veiklos nuo 2003 metų iki šių dienų analizę, išryškėjo septynios sritys, susijusios su šių raktinių principų įgyvendinimu. Jos apibūdinamos šiame skyriuje drauge su specifinėmis rekomendacijomis, kurios yra svarbios norint jas sėkmingai diegti praktikoje.

Pagrindinis šių principų diegimo tikslas yra *skatinti dalyvavimą inkliuzinio švietimo sistemoje užtikrinus kokybiškas švietimo paslaugas*. Tokiu būdu pagrindiniu principu laikomas principas, apibrėžiantis dalyvavimo plėtrą, todėl šiame dokumente jis skaitytojui yra pristatomas pirmiausia, o visi kiti principai taip pat turi tarnauti minėtam tikslui įgyvendinti.

Dalyvavimo plėtojimas siekiant padidinti švietimo prieinamumą visiems mokiniams

Inkliuzinio švietimo tikslas – padidinti švietimo prieinamumą ir skatinti veiksmingą visų mokinių, kuriuos sistema linkusi atskirti, galimybių plėtrą ir savo ugdymosi potencialo realizavimą.

Siekiant užtikrinti inkliuzinio švietimo kokybę būtina pabrėžti esminius tai lemiančius veiksnius:

- *Inkliuzija apima žymiai platesnį ratą mokinių, ne tik turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių*. Inkliuzinio švietimo sistemai rūpi kiekvienas mokinytis, patiriantis atmetimo riziką, ko rezultatas – nesėkmės mokykloje;

- *Vien galimybės mokytis bendrojo lavinimo mokykloje nepakanka. Dalyvavimas reiškia, kad visi mokiniai yra įtraukti į ugdymosi veiklą, kurį kiekvienam iš jų yra prasminga.*

Teigiamų nuostatų formavimas švietimo sistemoje yra lemiamas veiksnys kelyje į mokinių dalyvavimo plėtrą. Atrodo, kad tėvų ir mokytojų požiūris į mokinių, turinčių labai įvairių ugdymosi poreikių mokymąsi drauge, yra didžia dalimi apspręstas jų asmeninės patirties; todėl pripažinus šį faktą, būtina rasti ir nukreipti reikiamus išteklius šių nuostatų kaitai. Veiksmingos teigiamų nuostatų formavimo strategijos yra šios:

- *Užtikrinti, kad visi mokytojai turėtų reikiamų žinių ir įgūdžių ir būtų pasirengę priimti atsakomybę už kiekvieno mokinio, nepaisant jo turimų individualių ugdymosi poreikių, ugdymą;*

- *Palaikyti ir skatinti visų mokinių ir tėvų dalyvavimą sprendimų priėmimo procedūroje. Tai reiškia, kad mokiniai dalyvauja jų pačių ugdymo klausimų svarstyme ir sprendimų priėmime, o tėvams padedama (kai vaikai jaunesni) gauti reikiamos informacijos ir priimti sprendimus dėl vaikų ugdymosi.*

Kalbant apie atskiro mokinio sėkmę švietimo sistemoje, išsiskiria eilė svarbių veiksnių, didinančių mokinio dalyvavimo galimybes:

- *Nuostata, kad mokymasis – tai procesas – nėra svarbiausia „išmokti“ turinį – pagrindinis tikslas siekti, kad visi mokiniai išmoktų mokytis, o ne įgytų konkretaus dalyko konkrečių žinių;*

- *Taip individualizuoti kiekvieno mokinio ugdymąsi, kad mokinys galėtų pats drauge su mokytojais ir tėvais kelti, apibrėžti, koreguoti savo paties mokymosi tikslus, kad jam būtų suteikta galimybė savarankiškai mokytis ir priimti atsakomybę už savo mokymąsi;*

- *Parengti Individualų ugdymosi planą (IUP) ar panašią individualizuotą ugdymosi programą kai kuriems mokiniams (turintiems labiau komplikuoatų ugdymosi poreikių) kurių ugdymuisi reikėtų skirti daugiau dėmesio. IUP parengimo tikslas yra padidinti mokinio savarankiškumą ir galimybę dalyvauti drauge su mokytojais ir tėvais keliant jo ugdymosi tikslus.*

Ugdymo procese, pagrįstame inkliuzinio švietimo principais, t. y. kurio metu mokiniai neskirstomi į kategorijas, o siekiama atsižvelgti į kiekvieno individualius ugdymosi poreikius, būtina įdiegti ugdymosi strategijas ir būdus, naudingus visiems mokiniams, ir tai būtų:

-
-
- *Mokymas bendradarbiaujant* kai mokytojai suburia komandą, į ją įtraukdami pačius mokinius, jų tėvus, bendraamžius, kitus mokyklos mokytojus, pagalbos specialistus, o taip pat, prireikus, ir multidisciplininės komandos narius;
 - *Mokymasis bendradarbiaujant* kai mokiniai įvairiais būdais vieni kitiems padeda – bendraamžių mokymas – laisvai susidariusios ir kryptingai mokytojo suburtos mokinių grupelės;
 - *Problemy sprendimas drauge* apima sistemingą nepageidaujamo elgesio klasėje nagrinėjimą ir valdymą;
 - *Heterogeninis mokinių grupavimas* ir ugdymo diferencijavimas būtinas klasėje, kurioje mokosi mokiniai, turintys labai įvairių ugdymosi poreikių. Tai reiškia, kad mokiniams keliami skirtingi tikslai, diferencijuotai peržiūrimi ir fiksuojami jų pasiekimai, taikomi alternatyvūs mokymosi būdai, formuluojamos užduotys, taip pat mokiniai lanksčiai ir įvairiai grupuojami;
 - *Efektyvus mokymas* remiasi kryptingu tikslų iškėlimu, alternatyvių mokymosi būdų taikymu, lanksčiu užduočių formulavimu ir aiškiu ir grįžtamuju ryšiu su mokiniais;
 - *Mokytojų atliekamas vertinimas, skatinantis mokymąsi*, bet mokinių nepaženklinantis ir neturintis neigiamų pasekmių jų ugdymuisi. Vertinimas turėtų remtis visumine samprata, reiškiančia, kad atsižvelgiama į akademinį, elgesio, socialinius, emocinius ugdymosi aspektus ir aiškiai numatomi sekantys ugdymosi proceso žingsniai.

Strategijos, skirtos plėtoti galimybes mokiniams ugdytis bendrosiose klasėse, nebus įdiegtos atsietai nuo platesnio mokyklos ir gyvenamosios aplinkos konteksto. Siekiant padidinti švietimo prieinamumą visiems mokiniams, daugelis veiksnių, sąveikaudami tarpusavyje, turėtų užtikrinti pagalbą konkreitiems mokytojams. Apie tai plačiau rašoma sekančiuose skyriuose.

Visų mokytojų parengimas dirbti inkliuzinėje švietimo sistemoje

Tam, kad mokytojai kokybiškai dirbtų inkliuzinėje švietimo sistemoje, jie turėtų vadovautis atitinkamomis vertybėmis ir nuostatomis, būti įgiję įgūdžių ir kompetencijų, žinių ir supratimo.

Tai reiškia, kad *visi mokytojai turėtų būti rengiami dirbti inkliuzinėje švietimo sistemoje* jau studijų metais, o vėliau, jau dirbdami, turėtų

galimybę tobulinti profesinę kvalifikaciją ir įgyti daugiau reikiamų žinių ir įgūdžių, reikalingų įvairių poreikių ir gebėjimų mokiniams ugdyti.

Mokytojai, dirbantys inkluzinio švietimo sistemoje, turėtų būti įgiję žinių ir įgūdžių, reikalingų:

- *Diferencijuoti ugdymo procesą ir atsižvelgti į kiekvieno mokinio ugdymosi poreikius, o tai suteiktų galimybę individualizuoti mokinių ugdymąsi klasėje;*

- *Bendradarbiauti su tėvais, mokinių šeimų nariais;*

- *Dirbti komandoje, nes būtent mokytojų ir pagalbos specialistų, dirbančių mokykloje ir už jos ribų, bendradarbiavimas ir savitarpio pagalba padeda pasiekti ugdymo veiksmingumo.*

Taip pat mokytojų rengimo, kvalifikacijos tobulinimo sistemoje turėtų būti galimybės:

- *Rengti mokytojus, turinčius tam tikrą specializaciją mokinių, turinčių SUP, ugdymo srityje, nes būtina plėtoti žmogiškuosius išteklius, turėti mokytojų, galinčių padėti inkluzinio švietimo sąlygomis dirbantiems mokytojams;*

- *Įvairių žinybų specialistams drauge dalyvauti mokymuose ir tobulinti profesinę kvalifikaciją, kad pagerintų bendradarbiavimo kokybę;*

- *Mokyklų, švietimo įstaigų ir organizacijų vadovams tobulinti profesinę kvalifikaciją vadybos srityje, įgyti žinių ir įgūdžių, reikalingų inkluzinio švietimo idėjoms diegti;*

- *Dėstytojams rengiantiems būsimus mokytojus, ir kvalifikacijos tobulinimo specialistams tobulinti kvalifikaciją, atnaujinti turimas žinias inkluzinio švietimo srityje.*

Organizacijos kultūra ir etika, skatinančios inkluzinio ugdymo plėtrą

Mokykloje ar kitoje švietimo įstaigoje puoselėjama teigiama nuostata mokinių įvairovės klasėse ir kitoniškumo atžvilgiu yra lemiamas veiksnys, jeigu mokykloje siekiama atsižvelgti į skirtingus mokinių ugdymosi poreikius.

Tokios bendruomenės kultūros bruožai:

- *Įtraukti visi suinteresuotieji ugdymo procesu ir inkluzijos plėtra: mokiniai, jų šeimos, mokytojai, darbuotojai, vietos bendruomenė;*

- *Bendruomenei vadovauja mokyklos/organizacijos lyderiai, turintys inkluzijos plėtros viziją, žinantys, kas turėtų būti tobulinama mokykloje, ir prisiimantys atsakomybę už vykdomus pokyčius.*

Mokyklų/organizacijų, plėtojančių inkluziją, veiklos rezultatai:

- *Ugdymo praktika, kuri netoleruoja jokių segregacijos formų ir kuria mokyklą, užtikrinančią įvairių poreikių mokiniams lygias galimybes;*

- *Komandinio darbo kultūra ir atvirumas, kai įtraukiami mokinių tėvai, kitų žinybų specialistai;*

- *Skatinama tokia ugdymo praktika, kuria siekiama patenkinti visų mokinių ugdymosi poreikių įvairovę, nei kuri būtų nukreipta į kurios nors vienos grupės poreikių tenkinimą ir laikoma, kad kokybiško ugdymo paslaugos turi būti prieinamos visiems mokiniams.*

Pagalbos sistemos, skatinančios inkluzinio ugdymo plėtrą

Esama įvairių pagalbos mokiniui ir mokyklai sistemų, skatinančių inkluzijos švietime plėtrą. Dažnai jose dalyvauja skirtingų žinybų specialistai, naudojami labai įvairūs darbo metodai ir būdai. Šios sistemos gali būti inkluziją švietime skatinančiu arba stabdančiu veiksmu.

Pagalbos sistemos, skatinančiomis inkluziją švietime:

- *Susideda iš paslaugas teikiančių specializuotų tarnybų, organizacijų ir išteklių centrų, profesionalų ir atspindi vietos bendruomenės poreikius. Pagalbos sistemos turi gebėti lanksčiai tenkinti organizacijų, o taip pat individualius specialistų ir šeimų poreikius;*

- *Įvairių žinybų teikiamos paslaugos yra koordinuojamos tiek žinybų viduje, tiek tarp žinybų (švietimo, sveikatos, socialinės apsaugos ir pan.) ir pagalbos specialistų komandų;*

- *Koordinavimas vyksta taip, kad skatintų sėkmingą visų mokinių perėjimą iš vienos švietimo sistemos pakopos į kitą ir padėtų mokyti visą gyvenimą (darželyje, privalomo ugdymo, profesinio mokymo pakopose).*

Tokios pagalbos mokiniui ir mokytojui sistemos grindžiamos tarpžinybiniu bendradarbiavimu, kai:

- *Remiamasi įvairių sričių profesionalų žiniomis ir nuostatomis, siekiant suvokti mokinių poreikių visumą ir j ją atsižvelgti;*

- *Sudaromos galimybės dalyvauti* procese, o tai reikalauja keisti požiūrį į pagalbos teikimo kontrolę ir jos organizavimą. Tai veda prie to, kad bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai, patys mokiniai, jų tėvai vis dažniau gali spręsti apie pagalbos ir bendradarbiavimo su kitų žinybų profesionalais poreikį. Taigi, turi kisti ne tik pagalbos specialistų nuostatos, bet ir jų teikiamų paslaugų modeliai.

Lanksti švietimo aprūpinimo sistema, skatinanti inkliuzinio ugdymo plėtrą

Finansavimo politika ir modeliai išlieka vienu svarbiausiu švietimo prieinamumą lemiančių veiksnių. Išteklių ribotumas arba jų nebuvimas gali būti kliuviniu SUP turinčių mokinių inkliuzijai ir lygioms galimybėms švietime.

Finansavimo ir švietimo aprūpinimo modeliams, kurie skatina, o ne stabdo inkliuziją, būdinga:

- *Ištekliai skiriami taip, kad įmanoma lanksčiai, efektyviai ir dalykiškai atsižvelgti į mokinio poreikius;*
- *Skatina skirtingų žinybų bendradarbiavimą;*
- *Užtikrina regioninių ir nacionalinio lygmens finansavimo struktūrų veiksmų koordinuotumą.*

Lanksčios finansavimo sistemos sudaro galimybę:

- *Decentralizuoti resursų pritraukimą ir užtikrinti jų skyrimą vietose inkliuzinio švietimo plėtros reikmėms. Pastebėta, kad decentralizuoto finansavimo modeliai yra labiau ekonomiškai ir atliepiantys realius vietos bendruomenių poreikius;*
- *Finansuoti įvairias prevencines švietimo programas, o taip pat teikti efektyvią pagalbą mokiniams, turintiems ypatingų poreikių;*
- *Skirti finansavimą inkliuziniam ugdymui mokyklose ir kitose švietimo įstaigose užtikrinti atsižvelgiant į įvairius poreikius apsprendžiančius aspektus, o ne tik į atskiro mokinio ypatingumą konstatavimą ir dėl to jam kylančius ugdymosi poreikius. Tokie finansavimo modeliai atveria kelią skirstyti lėšas atsižvelgiant į švietimo poreikius ir reikalavimus vietos ir nacionalinės politikos kontekste.*

Politika, kuri skatina inkluzinio švietimo plėtrą

Siekti inkluzinio švietimo kokybės padeda aiškios švietimo politikos nuostatos. Tikslas kurti mokyklą visiems turėtų būti suformuluotas švietimą reglamentuojančiuose teisės aktuose ir įgyvendinamas diegiant atitinkamą etiką, vadybą ir ugdymo praktiką mokyklose.

Siekti inkluzinio švietimo kokybės padeda politika:

- *Paisanti tarptautinio lygio politinių nuostatų ir iniciatyvų;*
- *Yra pakankamai lanksti, galinti atspindėti vietos gyventojų poreikius;*
- *Maksimaliai stiprinanti inkluzijos procesus skatinančius veiksnius – kaip jau minėta įvairiuose lygiuose – susijusius su konkrečiu mokiniu ir jo tėvais bei mokytojais ir mokykla.*

Siekiant sėkmingai diegti inkluzinę švietimo politiką, būtina jos tikslus aptarti su visais švietimo bendruomenės nariais. Švietimo vadovai visuose lygmenyse – nacionaliniame, regiono, vietos bendruomenės, o taip pat ugdymo įstaigos – turi prisiimti atsakomybę diegti politiką, kuri skatintų inkluzinio ugdymo kokybę. Tai reiškia, kad ši politika turi atspindėti teigiamas nuostatas į mokinių poreikių įvairovę, o taip pat siūlyti veiklų, kurios padėtų tuos poreikius patenkinti. Tokioje politikoje:

- *Apibrėžiama mokytojo, mokyklos/švietimo įstaigos ir pagalbos/paslaugų teikėjo lygio atsakomybė, kaip ir*
- *Apibrėžiama pagalba ir mokymai, kurie bus suteikti visiems suinteresuotiems asmenims, priimantiems sprendimus, kad jiems tenkanti atsakomybė būtų sėkmingai realizuota.*

Politika, skatinanti inkluzijos švietime plėtrą, kuria siekiama atsižvelgti į konkretaus mokinio individualius ugdymosi poreikius visuose sistemos lygmenyse, turi būti „integruota“ visuose tarpžinybiniuose sektoriuose ir tarnybose. Tokia politika turėtų būti daugiaetapė, multisektorinė, aktyviai skatinanti tarpžinybinį bendradarbiavimą, užtikrinantį, kad:

- *Nacionaliniu ir vietos bendruomenės lygiu, švietimo, socialinės ir sveikatos apsaugos politikos formuotojai dirbtų bendradarbiaudami ir kurtų politiką ir jos įgyvendinimo planus, kurie padėtų skirtingoms žinyboms bendradarbiauti asmeniui mokantis visą gyvenimą;*

- *Veiktų lanksti švietimo aprūpinimo sistema, skatinanti inkluzinio ugdymo prieinamumą. Individualiems poreikiams mokinių, esančių bendrajame lavinime, laikotarpiu, kai jie iš mokyklos pereina į darbinę veiklą, įgijus privalomą išsilavinimą, studijų metu ir suaugusiųjų mokymo programose turėtų būti skiriamas reikiamas dėmesys, taip pat kaip ir ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme;*

- *Padėtų vykdyti gerosios patirties sklaidą ir mokslo tyrimus nukreiptus į inovacijų (metodų, įrankių) atradimą ir diegimą praktikoje.*

Švietimo prieinamumo didinimo, inkluzinio ugdymo plėtros veiksmų planai ar strategijos turėtų būti rengiami neilgam, apibrėžtam laikotarpiui, o taip pat tapti ilgalaikės bendros valstybės švietimo politikos dalimi.

Iš pat pradžių turėtų būti numatyta ir planuojamų įgyvendinti priemonių stebėseną. Ji apimtų:

- Politikos ir praktikos stebėsenai vykdyti reikiamų *rodiklių identifikavimą*;

- *Partnerystės tarp mokyklų, vietos politikų ir tėvų skatinimą*, siekiant kuo didesnės atsiskaitomybės už suteiktas paslaugas;

- Aprūpinimo ir pagalbos, suteiktos mokiniams, kokybės vertinimo *procedūrų sukūrimą*, o ypač,

- *Politikos*, siekiančios švietimo sistemoje užtikrinti lygias galimybes visiems mokiniams, *veiksmingumo vertinimą*.

Teisėkūra, skatinanti inkluzinio švietimo plėtrą

Visuose teisės aktuose, kurių įgyvendinimas turi bent kiek įtakos švietimo prieinamumo plėtrai, inkluzinės švietimo sistemos sukūrimas turėtų būti įvardintas kaip tikslas. Taip pat ir kitų žinybų teisės aktų nuostatos turėtų apibrėžti paslaugas ir pagalbą, įtakojančius inkluzinio švietimo plėtrą.

Ypač svarbu, kad būtų:

- *„Integruota“ įvairių žinybų teisėkūra, kuri derėtų tarpusavyje ir atspindėtų inkluzinio švietimo idėją;*

- *Vieningos inkluzinio švietimo plėtros gairės visuose švietimo lygmenyse.*

Svarbu, kad teisės aktų kūrimo procesas, paremtas švietimo prieinamumo – inkliuzinio švietimo – nuostatomis, būtų visapusiškas, koordinuotas ir atspindėtų lankstumo, pagarbos mokinių ugdymosi poreikių įvairovei ir teisingumo idėjų diegimo visose mokyklose principus. Tokiu būdu galima būtų užtikrinti politikos, finansavimo ir pagalbos dermę ir pastovumą nepaisant šalies/regiono geografinių skirtumų. Tokia teisėkūra vadovaujasi:

- „*Teisės į principu*, kuris reiškia, kad kiekvienas mokinys (kartu su tėvais/globėjais/rūpintojais) turi teisę lankyti bendrojo lavinimo mokyklą ir, esant poreikiui, gauti pagalbą, teikiamą visuose lygiuose;
- *Derme nacionalinių teisės aktų su tarptautiniais valstybės susitarimais ir dokumentais, apibrėžiančiais* inkliuzijos procesus.

Baigiamieji komentarai

Apžvelgus esmines Agentūros projektų rezultatų analizės išvadas, akivaizdu, kad nepertraukiamas valstybių dėmesys švietimo prieinamumo – inkliuzinio švietimo – klausimams pasireiškė mokinių, ugdymą segreguoti, skaičiaus sumažėjimu visoje Europoje.

Galima teigti, kad būtini sisteminiai inkliuzinio švietimo kokybę skatinantys pokyčiai politikoje ir švietimo aprūpinimo sistemoje gali būti vykdomi vadovaujantis tarpusavyje susijusiais vienas kitą papildančiais raktiniais principais, aprašytais ankstesniuose skyriuose.

4. DAUGIAU INFORMACIJOS

Išsami informacija, susijusi su šia publikacija, yra patalpinta Agentūros tinklapyje po nuoroda *Raktiniai principai*:

<http://www.european-agency.org/agency-projects/key-principles>

Ten galima rasti:

- „Matricą“, atskleidžiančią visus įrodymus, kuriais remiantis buvo suformuluoti visi trys raktiniai principai, įvardyti 3 skyriuje;

- Nuorodas arba medžiagos skaitmenines versijas, susijusias su šiuo Agentūros raportu.

Išsami informacija apie literatūrą, naudotą rengiant šį raportą pateikta žemiau.

4.1 Agentūros publikacijos

Kyriazopoulou, M. and Weber, H. (red.) 2009. *Development of a set of indicators – for inclusive education in Europe*, Odense, Denmark: Agency for Development in Special Needs Education

Meijer, C. J. W. (red.) 2003. *Special education across Europe in 2003: Trends in provision in 18 European countries*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Meijer, C. J. W., Soriano, V. and Watkins, A. (red.) 2003. *Special Needs Education in Europe: Thematic Publication*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Meijer, C. J. W. (red.) 2005. *Inclusive education and classroom practice in Secondary Education*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Meijer, C. J. W., Soriano, V. and Watkins, A. (red.) 2006. *Special Needs Education in Europe: Provision in Post-Primary Education*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V. (red.) 2005. *Early Childhood Intervention: Analysis of Situations in Europe – Key Aspects and Recommendations*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V. (red.) 2005. *Young Views on Special Needs Education: Results of the Hearing in the European Parliament – 3 November, 2003*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V. (red.) 2006. *Individual Transition Plans – Supporting the Move from School to Employment*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V., Kyriazopoulou, M., Weber, H. and Grünberger, A. (red.) 2008. *Young Voices: Meeting Diversity in Education*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V., Grünberger, A. and Kyriazopoulou, M. (red.) 2009. *Multicultural Diversity and Special Needs Education*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

Watkins, A. (red.) 2007. *Assessment in Inclusive Settings: Key issues for policy and practice*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

Watkins, A. and D'Alessio, S. (red.) 2009. *Assessment in Inclusive Settings: Putting Inclusive Assessment into Practice*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

Visos šios publikacijos patalpintos Agentūros interneto svetainės publikacijų skiltyje, prieinamos 21 kalba, jas skaitytojai gali atsisiųsti: <http://www.european-agency.org/publications>

4.2 Kiti šaltiniai

European Agency for Development in Special Needs Education 2007. *Lisbon Declaration: Young People's Views on Inclusive Education*, available online: <http://www.european-agency.org/publications/flyers/lisbon-declaration-young-people2019s-views-on-inclusive-education>

European Commission (DGXXII) 1996. *The Charter of Luxembourg*, Brussels, Belgium

European Commission 2007. Communication from the Commission *A coherent framework of indicators and benchmarks for monitoring progress towards the Lisbon objectives in education and training* (2007 m. vasaris)

European Commission 2007. *Progress towards the Lisbon objectives in Education and Training. Indicators and Benchmarks*, Brussels, Commission Staff Working Document, SEC (2007) 1284

European Council 2001. Report from the Education Council to the European Council *The concrete future objectives of education and training systems* (2001 m. vasaris)

European Council 2009. *Council conclusions on a strategic framework for European co-operation in education and training („ET 2020“)*, Brussels (2009 m. gegužē)

European Union 1990. *Resolution of the Council and the Ministers of Education meeting with the Council of 31 May 1990 concerning Integration of children and young people with disabilities into ordinary systems of education*, Official Journal C 162, 03/07/1990

European Union 1996. *Communication of the Commission on equality of opportunity for people with disabilities*, COM (96)406 final of 30 July 1996

European Union 1996. *Resolution on the human rights of disabled people*, Official Journal C 17, 22/10/1996

European Union 2001. *European Parliament Resolution on the Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Towards a barrier-free Europe for people with disabilities*, adopted on 4 March 2001, (COM (2000) 284 – C5-0632/2000-2000/2296 (COS))

European Union 2003. *Council Resolution of 5 May 2003 on Equal opportunities for pupils and students with disabilities in education and training*, 2003/C 134/04, Official Journal C 134, 07/06/2003

European Union 2003. *Council Resolution of 15 July 2003 on promoting the employment and social integration of people with disabilities*, (2003/C 175/01)

European Union 2003. *European Parliament Resolution on the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Towards a United Nations legally binding instrument to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities*, (COM(2003) 16 – 2003/2100 (INI))

UNESCO 1994. *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*, Paris: UNESCO

UNESCO 2008. „*Inclusive Education: The Way of the Future*“, *International Conference on Education, 48th session, Final Report*, Geneva: UNESCO

UNESCO 2009. *Policy Guidelines on Inclusion in Education*, Paris: UNESCO

United Nations 1948. *Universal Declaration of Human Rights*, available online: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>

United Nations 1960. *Convention against Discrimination in Education*, available online: <http://www2.ohchr.org/english/law/education.htm>

United Nations 1989. *Convention on the Rights of the Child*, available online: <http://www.unicef.org/crc/>

United Nations 1993. *Standard Rules on the Equalisation of Opportunities for Persons with Disabilities*, available online: <http://www.un.org/esa/socdev/enable/dissre00.htm>

United Nations 2005. *Convention on the Protection and Promotion of Diversity in Cultural Expression*, available online: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

United Nations 2006. *Convention on Rights of People with Disabilities*, available online: <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

Watkins, A. (ed.) 2003. *Key Principles for Special Needs Education – Recommendations for Policy Makers*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Watkins, A. (ed.) 2009. *Special Needs Education – Country Data 2008*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

LT

Pirmąjį Raktinių principų serijos leidinį Agentūra parengė ir išleido 2003 metais, remdamasi savo vykdytos veiklos įžvalgomis. Ši publikacija parengta apžvelgus Agentūros veiklą nuo 2003 metų iki šių dienų.

Kaip ir ankstesnį dokumentą, taip ir šį, parengė švietimo politikos formuotojai, siekdami pasidalinti su kolegomis Europoje Agentūros teminių projektų metu įgytomis įžvalgomis inkluzinio švietimo politikos formavimo srityje.

Leidinio tikslas – pristatyti rekomendacijas dėl esminių inkluzinio švietimo politikos formavimo aspektų, išryškėjusių savo veiksmingumu organizuojant mokinių, turinčių įvairių ugdymosi poreikių, ugdymą bendrojo lavinimo sistemoje.

Leidinyje ypač pabrėžiama šių rekomendacijų svarba siekiant užtikrinti visų mokinių ugdymosi kokybę.

